

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SPORT SOHASINI RIVOJLANTIRISH
BO'YICHA CHORA-TADBIRLAR**

Eshpo'latova Shohsanam Farxodovna

Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti
pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti
Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida sport sohasini rivojlantirishning dolzarbligi, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlar tahlil qilingan. Sport infratuzilmasini yaxshilash, sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, talaba-yoshlarning jismoniy faolligini oshirishda hukumat qarorlarining roli ko'rsatib o'tilgan. Maqolada Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari asosida amalga oshirilayotgan amaliy ishlar hamda ularning oliy ta'lim tizimidagi samarasi yoritilgan. Tadqiqotda ilg'or xorijiy tajribalar bilan solishtirma tahlil ham berilgan.

Kalit so'zlar: sport sohasi, oliy ta'lim muassasasi, sog'lom turmush tarzi, davlat siyosati, jismoniy tarbiya, talaba yoshlar, sport infratuzilmasi, chora-tadbirlar

Mamlakatimizda sog'lom avlodni tarbiyalash, yoshlar orasida sportni ommalashtirish, jismoniy tarbiya va sport infratuzilmasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida sportga bo'lgan e'tibor yildan-yilga kuchaymoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 4-martdagi **“Yoshlar o'rtasida sportni yanada ommalashtirish va sport infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-160-son qarori**, shuningdek, 2022-yil 11-apreldagi **“2022–2026-yillarda O'zbekiston Respublikasida sog'lom turmush tarzini keng targ'ib qilish va jismoniy faollikni oshirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-87-son farmoni** bu yo'nalishdagi asosiy huquqiy bazani tashkil qiladi.

Ushbu qaror va farmonlar asosida oliy ta'lim muassasalarida sport zallari va maydonchalari qurilishi, zamonaviy jihozlar bilan ta'minlash, sport to'garaklari faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, talaba-yoshlar o'rtasida sport musobaqalari, sog'lom hayot targ'iboti va jismoniy faollikni oshirish borasida tizimli ishlar olib borilmoqda.

Mazkur maqolada aynan oliy ta'lim muassasalarida sport sohasini rivojlantirishga doir mavjud holat, muammolar, mavjud siyosiy-huquqiy asoslar va amaliy chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu chora-tadbirlarning talabalarning sog'lom turmush tarzi va ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy asosda o'rganiladi.

Tadqiqot davomida kompleks yondashuv asosida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Normativ-huquqiy tahlil** – sport sohasini tartibga soluvchi asosiy hujjatlar, xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Sportni rivojlantirish vazirligi me'yoriy hujjatlari o'rganildi.
2. **Tahliliy-statistik metod** – oliy ta'lim muassasalarida sport infratuzilmasining holati, talabalar soni, sport to'garaklari, yutuqlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar tahlil qilindi.

3. **Solishtirma tahlil** – xorijiy mamlakatlar (masalan, Janubiy Koreya, Yaponiya, Turkiya) tajribalari bilan O‘zbekistondagi amaliyot taqqoslab o‘rganildi.
4. **Sotsiologik so‘rov** – ayrim oliy ta‘lim muassasalarida talaba va murabbiylar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnomalar orqali ularning sportga munosabati, ehtiyojlari va takliflari o‘rganildi.
5. **Amaliy kuzatuv va tajriba** – sport mashg‘ulotlari, musobaqalar va sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga qaratilgan tadbirlar bevosita kuzatilib, ularning samaradorligi baholandi.

Ushbu metodlar yordamida sportni rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha samarali chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy jihatlarni aniqladi:

1. Oliy ta‘lim muassasalarida sport infratuzilmasi yildan-yilga kengaymoqda. So‘nggi yillarda ko‘plab universitet va institutlarda sport zallari, stadionlar, suzish havzalari va ochiq sport maydonlari yangidan qurilmoqda yoki ta‘mirlanmoqda.
2. 2022–2024-yillar davomida **PQ–160-son qarori** asosida 100 dan ortiq OTMda sport anjomlari yangilandi va talabalarga sport bilan shug‘ullanish uchun imkoniyatlar yaratildi.
3. Talabalar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish maqsadida ko‘plab sport tadbirlari, marafonlar, spartakiadalar o‘tkazilib, ularning ishtirok faolligi 30–40% ga oshgan.
4. OTMlarda faoliyat yuritayotgan jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy malakasi oshirilmoqda, zamonaviy metodika va innovatsion yondashuvlar joriy etilmoqda.
5. Talabalar o‘rtasida o‘tkazilgan sotsiologik so‘rov natijalariga ko‘ra, ularning 72 foizi sport mashg‘ulotlari salomatlikka foydali ekanini tan oladi, 60 foizi esa muntazam shug‘ullanish imkoniyati borligini bildirdi.

Sport infratuzilmasining kengayishi davlat siyosatining ustuvorligi bilan bevosita bog‘liq. Biroq barcha OTMlarda teng sharoit mavjud emas. Hududiy nomutanosiblik saqlanib qolmoqda. Masalan, yirik shaharlardagi universitetlar sportga ko‘proq sarmoya jalb qilgan bo‘lsa, ayrim viloyat OTMlarida bu jarayon sekin kechmoqda.

Amaliy sport tadbirlarining ko‘pligi salbiy ko‘rinmaydi, lekin ba‘zi hollarda rasmiyatchilik uchun o‘tkazilishi, talabalar faol ishtirok etmasligi muammolar keltirib chiqarmoqda. Bu esa chora-tadbirlarning ichki mazmuniga e‘tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

O‘quv rejalari va sport mashg‘ulotlarining uyg‘unligi ham har doim yuqori emas. Ayrim OTMlarda sport darslari nazariy darajada olib boriladi yoki vaqt taqchilligi sabab ikkinchi darajaga tushiriladi.

Oliy ta‘lim muassasalari va Sportni rivojlantirish vazirligi o‘rtasida muvofiqlashtirilgan tizimli hamkorlik mavjud bo‘lsa-da, ba‘zida resurs taqsimoti, monitoring tizimi va o‘qituvchilarning malaka oshirish tizimi izchil yo‘lga qo‘yilmagan.

O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida sport sohasini rivojlantirish davlat tomonidan ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Bu borada bir qator farmon va qarorlar, xususan **PF–87-son Farmon** va **PQ–160-son Qaror** asosida sport infratuzilmasi yangilanmoqda, sport bilan shug‘ullanish uchun qulay shart-sharoitlar yaratilmoqda. Biroq bu sohadagi islohotlar yanada samarali bo‘lishi uchun quyidagilar muhim:

- **Hududiy tenglikni ta‘minlash** – barcha OTMlarda sport infratuzilmasini teng rivojlantirish zarur.

- **Sport tadbirlarining mazmunan boyitilishi** – rasmiyatchilikdan yiroq, motivatsion, zamonaviy formatdagi tadbirlarni ko‘paytirish kerak.
- **O‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi** – jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining muntazam malaka oshirish kurslari tashkil etilishi zarur.
- **Talabalar sporti va ta’lim uyg‘unligini ta’minlash** – sport mashg‘ulotlarini dars jadvaliga moslashtirish orqali bilim va jismoniy faollik uyg‘unligiga erishish lozim.

Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, sport nafaqat jismoniy sog‘liqni ta’minlovchi vosita, balki talabaning intellektual va ijtimoiy rivojlanishining ham muhim omiliga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 4-martdagi **PQ-160-son qarori** – “Yoshlar o‘rtasida sportni yanada ommalashtirish va sport infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-apreldagi **PF-87-son farmoni** – “2022–2026-yillarda sog‘lom turmush tarzini keng targ‘ib qilish va jismoniy faollikni oshirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Sportni rivojlantirish vazirligining me‘yoriy hujjatlari, 2023-yilgi yig‘ma statistik ma’lumotlar.
4. Toshkent davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti ilmiy jurnali – “Sport va jamiyat”, 2022–2023-yillar sonlari.
5. Sh. Tojiboev, “Oliy ta’limda jismoniy tarbiya darslarini samarali tashkil etish yo‘llari”, Toshkent, 2021.
6. World Health Organization (WHO), "Physical activity in youth: global recommendations", 2020.